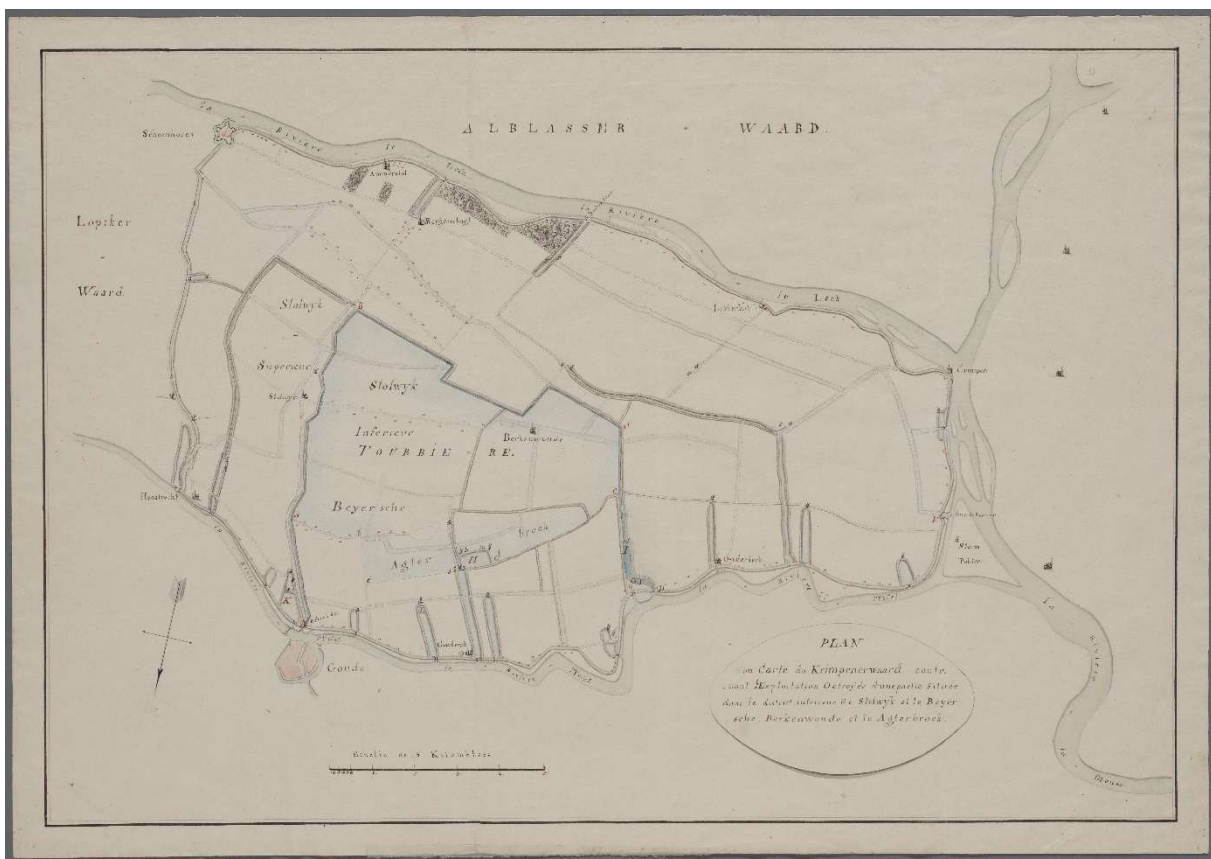

13.2.1. Geotrooieerde Vervening in de Krimpenerwaard (1855-1916)

In 1855 werd een nieuw reglement voor het hoogheemraadschap van de Krimpenerwaard vastgesteld. Artikel 108 van dit reglement bepaalde dat het hoogheemraadschap belast was met het toezicht op de verveningen en ontgrondingen in het gebied. GS van Zuid-Holland besloten daarom in 1857 het beheer van de werken en eigendommen van de voormalige veenderij aan het hoogheemraadschap op te dragen. Dit werd tot 1916 uitgevoerd door de Commissie tot beneficieering van de Geotrooieerde Vervening (Commissie van toezicht). Haar rechtsvoorganger was vanaf 1854 de Commissie belast met het voorlopig beheer van de werken en eigendommen binnen de Geotrooieerde Vervening in de Krimpenerwaard. In 1890 stelden GS voor de gelden in de kas van het hoogheemraadschap te storten. Artikel 34 van het oude verveningsreglement schreef dat ook voor, hoewel de vervening natuurlijk onvoltooid was. Maar dit gebeurde niet. Er kwam pas een einde aan deze situatie bij de herziening van het reglement van het hoogheemraadschap in 1915-1916. Dit vond plaats bij Statenbesluit van Zuid-Holland van 19/12/1916 (Bpb nr. 1038/1788). Volgens het KB van 16/12/1853 tot intrekking van het octrooi moesten de betreffende landerijen gezien worden als een waterschap. In het herziene reglement werd opgenomen dat de eigendommen en werken van een opgeheven waterschap, en ook alle rechten en verplichtingen die daaruit voortvloeiden, overgingen op het hoogheemraadschap van de Krimpenerwaard.

Afb. 202620: Kaart van de Krimpenerwaard met ingekleurd het deel van de geotrooieerde vervening in de polders te Beneden-Stolwijk, Beijersche, Berkenwoude en Agterbroek, ca 1813. (bron Archief hoogheemraadschap van de Krimpenerwaard)

13.2.1.1. Geotrooieerde Vervening in de Krimpenerwaard (1778-1855)

In de tweede helft van de 18^e eeuw was de Krimpenerwaard op economisch gebied in een neerwaartse spiraal terechtgekomen. Verschillende rivieroverstromingen waren hier debet aan. Oorzaken van deze rampen waren de slechte toestand van de dijken en de rivierbeddingen en een instabiele waterverdeling over de Rijntakken. De Krimpenerwaard en de Lopikerwaard werden zowel in 1726 als in 1751 door overstromingen getroffen. De zwaarste watersnood vond plaats op 26/1/1760. De toestand in de Krimpenerwaard ging Petrus Verhoeff, als oud-baljuw, schout en secretaris van de vrije heerlijkheid van de Lek, Lekkerkerk en Zuidbroek, aan het hart. Hoewel hij inmiddels in Amsterdam woonde, was hij de Waard nog niet vergeten. In 1778 ontwikkelde hij een plan voor economisch herstel dat de inwoners weer bestaanszekerheid moest verschaffen. Investeren in landbouw leek hem het beste. Door vervening werden er inkomsten gegenereerd en na droogmaking van de ontstane veenplassen zou er goede grond voor de landbouw beschikbaar komen.

Op 6/10/1781 deed Cornelis Redelijkheid een uitgebreid plan het licht zien. Hij richtte dit "berigt" aan de eigenaars van veenlanden in het Benedenkerker gedeelte van het ambacht Stolwijk en in het ambacht Berkenwoude. Hieruit blijkt dat het te vervenen deel van de Krimpenerwaard aanmerkelijk kleiner was dan in

het oorspronkelijke plan van Verhoeff, dat de halve Waard besloeg. Niet iedereen had vertrouwen in het project.

Op 27/3/1782 volgde de octrooiaanvraag aan de Staten van Holland en West-Friesland. Het verzoek behelsde de vervening van 2.000 morgen land onder Berkenwoude en Stolwijk, 5.000 morgen minder dus dan in het oorspronkelijke plan van Verhoeff.

Met de octrooiaanvraag begon een slepende procedure. Er werd advies gevraagd aan C. Brunings, inspecteur-generaal van 's lands rivieren. Zijn positief rapport kwam op 29/12/1784 met wel wat suggesties om het te verbeteren. Hij stelde ook een conceptreglement van vervening op. De Gecommitteerde Raden namen het rapport en het reglement over in hun eveneens positieve advies van 31/8/1785. De Staten namen echter geen beslissing. Door de omwenteling in de Nederlanden duurde het tot 19/12/1796 toen het Provinciaal Comité van Holland een gunstig advies uitbracht. Het Provinciaal Bestuur verleende echter nog geen octrooi en vroeg om nader advies. Op 23/6/1797 nam het Provinciaal Bestuur het verlossende besluit: het octrooi werd verleend tot vervening van ca van ruim 2900 Rijnlandse of ongeveer 2000 Zuid-Hollandse morgen veenland land in het Benedenkerk gedeelte van Stolwijk, een deel van het Beijersche en in Berkenwoud. In het octrooi werd onder meer bepaald dat vóór de vervening een ringdijk gelegd moest worden. De vervening moest bovendien als een geheel bemalen worden en na de vervening moest het land weer drooggelegd worden. Eindelijk kon met de vervening worden begonnen. Allereerst werden op 14/1/1798 nieuwe commissarissen benoemd. Voor hen werd een instructie opgesteld. Commissie uit het college van Dijkgraaf en Hoogheemraden van de Krimpenerwaard belast met het toezicht en beheer van de opgeheven vervening (1798-1812) en Commissarissen uit geïnteresseerden in de Geoctrooieerde Vervening (1798-1815). Op 17/11/1797 werd een nieuw reglement tot vervening en bedijking opgesteld.

10.2.3.1.1. Commissie van directie van de Geoctrooieerde Vervening in de Krimpenerwaard (1819-1854)

De artikelen 9 en 10 van het octrooi bepaalden de bouw van vier achtkante benedenmolens en twee bovenmolens, ter vervanging van de drie benedenmolens van Stolwijk, en de bouw van een nieuwe boven- en benedenmolen aan de Berkenwoudse boezem. Deze molens moesten ervoor zorgen dat het peil in de veenderij tien tot twaalf duimen beneden het zomerpeil van Berkenwoude en Stolwijk bleef. Op dit punt werd het reglement echter niet uitgevoerd; in plaats van de molens verrees er een stoommachine. Dit stoomgemaal, het eerste in de Krimpenerwaard, was ook een van de eerste stoomgemalen in Nederland.

Voor het vervenen werd een termijn gesteld van 105 jaar (artikel 32), veel langer dan gebruikelijk. Was een van de ambachten uitgeveend, dan kon met de droogmaking worden begonnen. De uitvoering daarvan lag in handen van het hoogheemraadschap van de Krimpenerwaard (artikel 33). Na voltooiing van de droogmaking viel het kapitaal van de veenderij toe aan het hoogheemraadschap (artikel 34). In eerste instantie liep de vervening naar wens, maar de animo onder de geïnteresseerden was niet groot en het draaide op een mislukking uit. De aangelegde werken raakten snel in verval. Ma enkele jaren ging men terug naar de oude bemaling. Het stoomgemaal werd in 1813 buiten werking gesteld en in 1832 gesloopt. Ten langen leste probeerde men in 1847 de veenderij failliet of in staat van kennelijk onvermogen te laten verklaren. Tevergeefs, maar bij KB van 16/12/1853 werd het octrooi ingetrokken.

Bronnen:

Waterstaatskaarten

Archief van de Geoctrooieerde vervening.

'In reddeloozen toestand gebracht'. De Geoctrooieerde Vervening in de Krimpenerwaard, 1778-1918, Gert Koese, Tijdschrift voor waterstaatsgeschiedenis 20 (2011)